

Надя зраділа тому, що вибрала вдалий день для відвідування цвинтаря. Вона часто приходила сюди, на маленьке старе кладовище, де похоронений її свекор, а пізніше привезли і ту, котра замінила Наді маму Лізу. Баба Люба, просила, не хоронити її на новому, а втиснути її могилу поруч чоловіка, щоб і там бути поруч.

Був серпневий ранок, ще не спекотно, але досить тепло. Сонце сяяло так, як воно сяє лише у безпечний і тихий легкий день. І все навкруги здавалося вбирає його живильні промені. Щедрість сонця зловив різноголосий пташиний гам, сила силенна птахів, котрі стрибали, перелітали з однієї замшлої гілки на іншу, копирсалися в невисоких кущах, копошилися на могилах, де вже виросла зелена трава, тріщали, стрекотали, щебетали, дзвеніли і свистіли, зі всіх сил стараючись перекричати один одного. Але що тішило більше за все Надю, то це те, що сюди не доходив звук стрілянини, шум моторів танків, машин і людські голоси. Їй потрібен був спокій. За цим спокоєм Надя сюди приходила, на цвинтар, сідала на лавочку перед могилою свекрухи і розмовляла з нею. Розказувала бабі Люді новини, ділилася всіма своїми страхами. Оті сьогодні Надя, пригнана питаннями, на котрі вона не знала відповідей, прийшла порадитися зі свекрухою. Вона знала все, її мамуня Люба. І навіть зараз, коли вона присутня лише у спогадах, Наді здавалося, що вона десь поруч. Іноді Надя, в тяжкі хвилини, не говорила, як всі жінки – Оф, Доамне, Доамне, допоможи мені. Надя говорила – Мамунья Люба, що мені робити? Порадь мені. І вона давала знаки. Щось снилося Наді, щось приходило в голову несподівано і наче як проблеми вирішувалися самі собою.

Вона, Надя, хвилювалася за своїх синів. За Петра і за Михая. От за Мірчу була спокійна, хоча іноді і виїжджав на лінію вогню, витягав пораних, оперував просто на місці, недалеко від стрілянини. Хоча їй не говорили про це, Надя знала, відчувала все. А ось Петро... Чорніше ночі її первісток і не знає Надя як йому допомогти. Щось з Люсею не так. Та Бог з нею, з тією Люсею, не подобалася вона Наді ніколи. Хоч і народила вона прекрасну онучку. Маргарита тішила її я діда красою і розумом. Малювала вона чудово і мріяла бути художницею. І хто ж їй завадить? Навпаки, будуть допомагати. Помічників греблю гати. Всі їй купують фарби і альбоми, все що їй потрібно. Малюй, дівчинко, ти народилася для щастя, вперед. А може Петро і за Придністров'я переживає? А чого переживати, он Росія яка велика, бери-не хочу озброєння і солдатів, і грошей, все для неї, проклятої, для Придністров'я. Щасливим має бути Петро. Та й керівництво Молдови не зрозуміло з ким, здається, що більше вони за те, щоб Придністров'ю бути. А чому не візьмуть Тігіну? Вони могли б за ніч викинути всіх цих партизанів в Дністер і вигнати в шию. Очистити хоча б Тігінку. Не треба Наді її великого будинку, хоча й звикла знати,

що у неї є дім. Наді потрібен спокій і мир. Тому вона поїхала вчора до сестри, у батьківський будинок, на правому березі Дністра. В селі де поліція молдавська, примар молдавський і Конституція молдавська. І так буде. Їй непогано разом з Наталею, місця вистачає. Але чому ж так душа болять за Петра? Що сталося? Підє сьогодні його шукати. І обов'язково зателефонує в Кишенів, хоч з Вікторією поговорить, Михая однаково вдома не буде.

Надія посварилася з Миколою. Побила горшки так, що ї годі. А всьому виною ці кляті козаки-найманці. Він дозволив собі привести до хати якогось рядженого, котрий називав себе придністровським козаком і вихвалявся, що відродить козацтво тут, на березі Дністра. Відродить? З якого б це дива, наче б то вони тут жили, вимерли і тепер мають відродитися. З ними було ще двоє, зодягені у військову форму придністровської гвардії.

Микола, як гостинний господар, спустився до підвалу, приніс глечик хорошого вина, відрізав шмат домашньої ковбаси, кусень сала, хліб, відкрив трьохлітровий слоїк із засоленими огірками і запросив гостей до столу. Надія навіть пальцем не ворухнула, аби допомогти чоловіку накрити стола. Той, котрий назвав себе придністровським козаком, після того як випив склянку вина, витерши губи зовнішньою стороною руки, промовив:

- Не поважає тебе жінка, Миколо Осиповичу, зовсім не спішить накривати стола, не гоже так.
- Ти закусуй, закусуй, а з дружиною я сам все з'ясу.
- У мене жінка по струнці ходить, а ти свою розбестив.

Решта військових опустили очі, їли й пили, не підтримуючи розмову – що їм до того, їм аби смачно поїсти і випити доброго вина, а Добре – воно і є Добре, і все у нього добре – і сало, і вино. Але козак випив ще, не закусуючи, випите піднялося до голови і так лупонуло, що він геть розходився. Надія не хотіла втручатися. Адже вона при нагоді все згадає своєму чоловіку, не зараз, хай но ці гості переступлять поріг.

Проте козак не вгамовувався. Почав розповідати, як вони станицю зроблять із цих молдавських сіл, і як навчать їх жити вільно, та як приструнять жінок, і як...

Надя, відчинивши вхідні двері, як гаркне... Чоловіки з переляку впустили склянки на стіл:

- А ну геть пшов! – не пішов, а саме: пшшшов.

Цей «ш» так прошепіло, що у всіх відбило охоту і їсти, і пити. Чоловіків миттю викурило з хати, тільки хвіртка клацнула за ними.

- Ти що здуріла, жінко? Таки правда, послабив я віжки. А йди но сюди! -
І Микола, повільно піднявшись, вперся руками в стіл.

- Ось я, перед тобою! І що? Я що зобов'язана слухати у своїй хаті всі ці нісенітниці якогось сокирного хвоста? (Coadă de topor). Я в своїй хаті. А коли тобі щось не до вподоби, то можеш іти слідом за ними. Там на площі «Суворова» бери мікрофон і горлай скільки влізе. Але не тут, не в пристойному домі.

- Це мій дім! А твій там, на тій стороні Дністра. І це земля руська!
- Ти привів у будинок гвалтівників, грабіжників і вбивць. Тепер це справді твій дім, адже я іду від тебе. Залишайся тут сам, зі своїми друзями.
- Що ти верзеш, жінко! Козаки – гвалтівники? Злодії? Вбивці? Завжди росіяни були визволителями! Затямила? Дурна!

Що-що, але дурною її не варто було називати. Надя дурною ніколи не була. Вона була великою розумахою. Гарна господиня і чудова мати. Нащо він, літній чоловік, таке каже? Чому не стежить за язиком? Хто вони, ці чоловіки, Миколі? З ними він випив лише келих вина, а з Надією життя прожив. Вона ніколи не підвела. Чистоплюйка, красуня, розумниця...а яких синів народила! Проте було вже пізно. Слово, як то кажуть, не горобець, вилетів – не спіймаєш. Тепер все зіпсовано.

І ніяка та Надя не розумаха, може й справді, дурна. Адже взяла і сказала:

- Радянські твої – гвалтівники. І вбивці. Вони поглумилися наді мною і вбили батька. Петро не твій син. Пробач. Треба було сказати одразу, щойно ти повернувся з війни. Мама-Люба сказала, щоб я мовчала. Ось я й мовчала.

І Надя розповіла все. Все до краплі. А чи треба було розповідати? А, може, краще було б мовчати, як свекруха радила? А вона, Надя, все розповіла. Нехай знає, хто вони, визволителі, розум честь і совість нашої епохи. А тепер, що думати, як Бог дасть.

Надія пішла у кімнату, дістала валізу з антресолі і почала збирати речі. Повільно, з відчуттям такту, зовсім не спішила. Чекала, що скаже Микола? Може, зараз підійде, обійме і шепне на вушко: «дівчинко моя маленька, що ж тобі випало пережити. Дівчинко моя, пробач мені, пробач їм. Важко жити з таким тягарем. Ти не винна, пробач, що не зміг тебе захистити». Чекала з нетерпінням тих слів Надя. А як же інакше? Звичайно, їй хотілося почути заспокійливі слова, добрі, лагідні слова. Хіба ж

вона не жінка? Але чоловік вперто мовчав. Жодного слова, жодного погляду в сторону дружини. Навіть докору не прозвучало. Нічого. Не поворухнувся Микола і тоді, коли за Надією зачинилися двері. Десять за пів години він поворухнув пальцями рук. Просто так, щоб перевірити, що він ще живий, і все, що сказала Надя не сон. Потім Микола згадав розповідь Ліни, тієї далекої Ліни, з Кенісберга. Тієї Ліни, котра померла після народження сина. Його сина. Вона теж розповідала, що у неї стріляли. У неї і в інших невинних. Та що ж це таке! Він любив Росію, він воював, був поранений, а у той час якісь виродки глушилися над його жінкою і вбивали тестя. Микола не зронив ні слова до Наді не тому, що не хотів. Він не міг нічого сказати. Слова засохли у горлі, як висихає трава у спеку. Вони боліли у горлі, пекли і кололи, як пожухла суха трава. Він не міг наважитися підійти і обійняти дружину. Руки стали важкі, мов свинець. А ноги? Ноги взагалі не рухалися. Він хотів затиснути її у обіймах. Він шукав тих потрібних слів, які б втішили і заспокоїли Надю. Але як же їх промовити? Він би все віддав, аби тільки вберегти свою Надю від цього жаху. Щоб Петро був його сином. Хоча Петро і був його сином. Він його так любив! Він так сильно любив сина гвалтівника! Але ж Петро був його сином, сином Миколи. Так як і Сергій був його сином! Сином, котрого виховала чужа тітка. І як же зараз встати з-за столу? Куди іти? Що робити далі? Надя зібрала найнеобхідніше і пішла. Взяла таксі і поїхала до Наталі. От буде радість цій старій відьмі! Вона ніколи не любила Миколу. Теж мені принцеса! З пальцями, викрученими від роботи на тютюні. Принцеса, що вирощує тютюн. Ех, Миколо, Миколо, не про те ти думаєш, не про те. Треба вставати і щось робити. Треба повернути Надю. Вона єдина жінка у його житті. Були інші? Дурня, він навіть не пам'ятає тих, інших. Була ще одна жінка у його житті. Ліна, та Ліна, котра, помираючи народила йому сина. Чого варті ті, інші? Вони чиплялися до нього, красунчика і серцеїда, але всі пішли за водою, він навіть обличчя не запам'ятав. Треба повернути Надю! Без Наді він ніяк, зовсім ніяк. Недарма мама Люба так любила Надю. Вона єдина на мільйон. А як гарно пішла. От не потрібен їй ні будинок, ні будь-що інше. Нічого не треба. Взяла лише те, що помістилося у валізу. А ти, Миколо, залишайся. Зустрічай у своєму домі козаків, гвардійців. Велика діжка ще повна, вина вдосталь, зустрічай визволителів, козаків, стрій станиці, і радій життю. А Надя і діти ні ногою у твій дім. А що, чоловік ти статний, жінки ще на тебе задивляються, пенсія у тебе непогана, живи і радій. Радій, що виростив сина якогось виродка, ти ж так любиш їх, визволителів.

Надя відчинила хвіртку батьківської хати, піднялася на ганок і постукала у двері.

- Чого стукаєш? Заходь. Відчинено.
- Ліжко вільне у цій хаті знайдеться для мене?
- І ліжко, і шматок хліба. Здоровенька була, сестро. Рада тебе бачити. Проходь.